

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

УДК 378.14:364.442.2

І. М. Богданова

Освіта нації є основним соціальним капіталом держави, тому підготовка майбутніх соціальних працівників обумовлена вимогами та потребами соціуму в модернізації професійного навчання фахівців, які покликані працювати у соціальній сфері. Оптимізація фахової підготовки студентів спеціальності “Соціальна робота” ґрунтується на використанні педагогічних інновацій, що передбачають активну міжособистісну взаємодію учасників педагогічного процесу. Адже соціальна робота як практична діяльність серед різних верств і груп населення належить до категорії соціономічних професій та потребує від соціальних працівників сформованих умінь конструювати ефективні взаємини в міжособистісній взаємодії на рівні “соціальний працівник – клієнт”. Тому актуальною стає проблема використання у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників інтерактивних педагогічних технологій, які розглядаються науковцями як технології співпраці.

Розкриття сутності інтерактивних технологій у вищій школі було предметом дослідження багатьох науковців, які вважають інтерактивні підходи найбільш ефективними, бо ставлять студента в активну позицію самостійного освоєння знань [8, с. 225]. Аналіз публікацій стосовно використання інтерактивних технологій надає можливість зазначити, що цій проблемі присвячено значну кількість досліджень. Зокрема, О. Пошетун аналізує можливості використання інтерактивних технологій навчання під час проведення занять на сучасному рівні [9], Т. Дуткевич досліджує психологічні основи використання інтерактивних методів навчання у процесі підготовки спеціалістів з вищою освітою [2], С. Кашлев розглядає інтерактивне навчання як інноваційне педагогічне явище і пропонує теоретичне обґрунтування особливостей використання у педагогічному процесі інтерактивних методів

навчання [5]. Інтерактивні технології як складову навчально-виховного процесу також досліджували Л. Ампілогова, О. Комар, В. Мельник, Л. Павлова, Л. Пироженко, М. Скрипник, Н. Суворова та ін.

Ефективність використання засобів інтерактивних технологій у підготовці майбутніх соціальних працівників обґрунтовували Н. Кабаченко [3], Н. Карпенко [4], І. Мельничук [7] та ін. Однак різна спрямованість застосування інтеракцій у навчанні студентів (для роботи в соціумі (С. Архипова), як перехід від теорії до практики (С. Ткачов), для формування комунікативної компетентності (А. Гольдштейн), для застосування теорії ролей у практичній соціальній роботі (Н. Кабаченко) [7] та ін.) потребує узагальнення і структуризації інтерактивних технологій, які доцільно використовувати у підготовці фахівців соціальної роботи.

Метою статті є визначення особливостей використання інтерактивних технологій як оптимального навчального середовища для підготовки майбутніх соціальних працівників.

Основне призначення педагогічного процесу з позицій гуманістичної філософії полягає в розкритті та створенні умов для максимального розвитку індивідуальних можливостей людини. Одним із компонентів педагогічного процесу, на думку С. Кашлева, є “педагогічні технології як сукупність способів педагогічної взаємодії, послідовна реалізація яких гарантує вирішення педагогічних задач” [5, с. 8].

У результаті конкретизації основних понять техноматики – наукового напрямку, в якому проводяться дослідження сутності процесів технологізації, встановлено, що технології в освіті тісно пов’язані з навчальним процесом, діяльністю викладачів і тих, хто навчається [1, с. 34]. Мета будь-якої педагогічної технології полягає в тому, щоб розкрити зміст теоретичного та технічного інструментарію, який покликаний забезпечити вирішення конкретних педагогічних завдань, що полягають у визначенні сутності цілісності навчально-виховного процесу. Характерними ознаками поняття “педагогічна технологія” є процеси конструювання, моделювання,

прогнозування, проектування, програмування, тобто процеси впорядкування педагогічного середовища.

Існування значної кількості педагогічних технологій у вітчизняній і зарубіжній практиці спонукає викладача висувати певні вимоги до їх вибору та використання, ураховуючи: відповідність віковим особливостям учасників педагогічного процесу, діяльнісний підхід, високу ефективність певної технології у педагогічній практиці, відповідність технології поставленим цілям і завданням розвитку майбутніх фахівців, систематичність використання, культуровідповідність, доступність, розвиваючий характер, усвідомлення викладачем критеріїв її ефективності тощо.

Оскільки професійні обов'язки майбутніх соціальних працівників передбачають постійне спілкування з людьми, які потребують допомоги, то виникає потреба навчити студентів спеціальності “Соціальна робота” включатися у міжособистісну взаємодію в умовах змодельованих професійних ситуацій, що уможливорюється в процесі застосування педагогічних інновацій інтерактивного характеру. Інтерактивні технології спрямовуються на організацію активної взаємодії суб'єктів навчального процесу, що надає змогу студентам засвоїти навички виконання професійних ролей та функцій у змодельованих професійних ситуаціях і, таким чином, оптимізувати практичну підготовку студентів до соціальної роботи.

Слово “інтерактив” (з англ. interact, де “inter” – взаємний та “act” – діяти) означає здатність до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен, хто навчається, відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників.

Термін “інтерактивне навчання” почав використовуватись з кінця 90-х років ХХ ст. і, на думку науковців, має такі класифікаційні ознаки: з точки зору філософії – це діалектичний процес; за орієнтацією на особистісні

структури його можна охарактеризувати як інформаційне й операційне одночасно; за характером змісту – загальноосвітнє, соціально-психолого-педагогічне, культуротворче; за механізмом засвоєння – як асоціативно-рефлекторне; за основним чинником розвитку – як соціогенне; за підходом до особистості – як антропоцентричне; за переважаючими методами – як проблемно-діалогічне, пояснювальне-ілюстративне; за кооперацією учасників – як групове, парне, фронтальне, індивідуальне; за організаційними формами – як альтернативне традиційному класно-урочному, як інноваційне, за умов якого заняття проводяться в активній формі проблемної лекції, семінару, брейн-стормінгу, психодрами, диспуту, дебатів, діалогу, полілогу, прес-конференції, ділових і дидактичних ігор, інсценування, тренінгів тощо (загалом у діловій та освітній сфері сьогодні використовується більше 2000 видів інтеракції) [6, с. 16].

Отже, інтеракцію можна трактувати, як посилену діяльність між суб'єктами навчального процесу, а використання інтерактивних методів навчання – як способи цілеспрямованої посиленої взаємодії викладача і студентів, взаємовплив учасників педагогічного процесу через призму власної індивідуальності, особистого життєвого досвіду з метою створення оптимальних умов підготовки майбутнього фахівця. Інтерактивна педагогічна взаємодія характеризується високим рівнем інтенсивності спілкування її учасників, їх комунікації, обміну діяльностями, зміною та різноманіттям їх видів, форм і прийомів, цілеспрямованою рефлексією учасниками своєї діяльності та взаємодії, що відбулася. Інтерактивні форми навчання допомагають зробити кожного студента не лише слухачем чи спостерігачем, а й активним учасником навчального процесу. Ми погоджуємося з думкою Т. Дуткевич, що психологічною сутністю інтерактивного навчання є міжособистісна взаємодія у процесі спілкування і співпраці між учасниками освітнього процесу [2]. Педагогічна взаємодія в інтеракціях професійного змісту (наприклад, змісту соціальної роботи) спрямовується на зміну та

вдосконалення моделей поведінки і діяльності майбутніх соціальних працівників.

Серед основних концептуальних засад ефективного впровадження педагогічних інновацій інтерактивного характеру в освітній процес вищих навчальних закладів визначаються такі:

– системний аналіз технологічних процесів, прийомів, засобів інтерактивних технологій як оптимального освітнього середовища для підготовки фахівців соціономічних професій, до яких належить і соціальна робота;

– системне вивчення інформації щодо застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх соціальних працівників, що має теоретичне та практичне значення для їх професійного зростання;

– розробка методики застосування засобів інтерактивних технологій у підготовці майбутніх працівників соціальної сфери;

– визначення оптимальних педагогічних умов ефективного впровадження інтеракцій у процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, що передбачає не лише фахову підготовку студентів, але й їх спрямування до найбільш повної самореалізації, розвитку індивідуальності, самостійності, відкритості до самовдосконалення.

Усе це визначає сьогодні стратегію та тактику побудови сучасної системи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у вищому навчальному закладі і створення викладачами комплексу оптимальних умов для саморозвитку студентів, їх самореалізації в умовах інтерактивного навчання. Адже використання інтерактивних методів надає можливість студентам випробувати свої професійні здібності та вміння на практиці в процесі активної участі у професійно спрямованих інтеракціях. Тому підготовка майбутніх соціальних працівників потребує організації таких педагогічних ситуацій, які відображають можливу взаємодію між фахівцями соціальної роботи та їх клієнтами, а саме: безпосередню міжособистісну комунікацію, найважливішою особливістю якої визнається здатність людини “приймати роль іншого”,

увяляти, як його сприймає партнер у спілкуванні або група і відповідно інтерпретувати ситуацію та конструювати власні дії, що сприятиме особистісному і професійному зростанню майбутнього соціального працівника [7].

Використання інтерактивних технологій у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників сприятиме не лише вдосконаленню процесу фахової освіти студентів та кращому засвоєнню теоретичного програмового матеріалу, але й загальному розвитку майбутніх працівників соціальних служб, наданню кожному з них оптимальних можливостей для особистісного становлення і розвитку в плані самовизначення, самореалізації та формування професійної культури.

Використовуючи інтерактивні технології у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, доцільно враховувати провідну функцію цих інновацій у педагогічній взаємодії. За цим критерієм інтеракції класифікуються на такі групи методів:

- створення сприятливої атмосфери, організації комунікації;
- організації обміну діяльностями;
- організації мислєдіяльності;
- організації смислотворчості;
- організації рефлексивної діяльності;
- інтегративні (інтерактивні ігри) [5, с. 23].

Визначимо характерні ознаки цих груп інтерактивних методів.

Процесуальною основою методів створення сприятливої атмосфери, організації комунікації є “комунікативна атака”, яка здійснюється викладачем на початку організації педагогічної взаємодії для оперативного включення у спільну роботу всіх і кожного студента. Це сприяє самоактуалізації майбутніх соціальних працівників, їх конструктивній адаптації до створеної викладачем професійної ситуації із соціальної роботи.

Використання методів організації обміну діяльностями має на меті поєднання індивідуальної та групової спільної роботи учасників педагогічної

взаємодії, спільну активність, співвідношення діяльності викладача і студентів. Провідною ознакою цих методів є об'єднання майбутніх соціальних працівників у творчі групи для спільної роботи в змодельованих професійних ситуаціях як домінуючої умови їх розвитку.

Провідною функцією методів організації смислотворчості є створення суб'єктами навчально-пізнавального процесу нового способу взаємодії, що ґрунтується на відображенні студентами свого індивідуального розуміння змісту професійних явищ, які вивчаються, обміні цими смислами та збагаченні свого індивідуального уявлення про фахову соціальну роботу.

Методи організації мислєдїяльностї створюють сприятливу атмосферу, що надає можливість здійснити мобілізацію творчого потенціалу студентів, розвивати їх позитивну мотивацію до навчання і, водночас, стимулювати активну мислительну діяльність у напрямку конструювання оптимальних та ефективних професійних дій у ситуаціях-моделях, які відображають сутність фахової соціальної роботи.

Методи організації рефлексивної діяльності спрямовано на самоаналіз і самооцінку студентами своєї діяльності, її результатів. Методи цієї групи надають викладачу та майбутнім соціальним працівникам можливість зафіксувати стан професійних досягнень і визначити динаміку професійного зростання.

Отже, інтегративні методи (інтерактивні ігри) є способами педагогічної взаємодії викладача та студентів, у яких інтегруються всі провідні функції інтерактивних методів навчання. Саме змодельовані ігрові ситуації можуть бути прототипом професійної діяльності майбутніх соціальних працівників, що надає змогу студентам шляхом активної участі в таких інтеракціях апробувати свої дії фахівця соціальної роботи ще під час навчання у вищій школі.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку ми вбачаємо у глибшому аналізі інтерактивної педагогічної взаємодії та розробці спеціальних інтерактивних методик для фахової підготовки майбутніх соціальних працівників.

Список використаної літератури

1. Богданова, І. М. Педагогічна інноватика : навч. посібник / І. М. Богданова. – Одеса : ТЕС, 2000. – 148 с.
2. Дуткевич, Т. В. Психологічні основи використання інтерактивних методів навчання у процесі підготовки спеціалістів з вищою освітою / Т. В. Дуткевич // Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2003. – С. 26–33.
3. Кабаченко, Н. В. Застосування теорії ролей у сучасній практичній соціальній роботі / Н. В. Кабаченко, Т. В. Семигіна // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2005. – № 1 (9). – С. 46–56.
4. Карпенко, Н. А. Інтерактивні методи професійного розвитку менеджерів соціальної роботи / Н. А. Карпенко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : “Логос”, 2008. – Т. 7, вип. 15. – С. 121–124.
5. Кашлев, С. С. Технологія інтерактивного об'учення / С. С. Кашлев. – Мн. : Белорусский верасень, 2005. – 196 с. – (Педагогіка, обращенная в завтра).
6. Мельник, В. В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації / В. В. Мельник // Управління школою. – 2006. – № 23 (133). – С. 15–35.
7. Мельничук, І. М. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій : монографія / І. М. Мельничук. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – 326 с.
8. Підласий, І. П. Практична педагогіка або три технології : інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І. П. Підласий. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2004. – 616 с.
9. Пометун, О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.